

FAROVON HAYOT: MAZMUNI, MEZONLARI VA IJTIMOIIY AHAMIYATI

Xasanov Rajabboy To'xsanovich

“Milliy tiklanish” demokratik partiyasi

Buxoro viloyati kengashi raisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada farovon hayotning mazmuni, uning mezonlari va jamiyatdagi ijtimoiy ahamiyati batafsil tahlil qilinadi. Maqola orqali farovon hayot tushunchasining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, shuningdek, bu tushunchaning jamiyatning ijtimoiy barqarorlik va adolatga bo'lgan ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, farovon hayot tushunchasi faqat iqtisodiy rivojlanish bilan cheklanmaydi, balki insonning ijtimoiy, ma'naviy va ekologik ehtiyojlarini ham o'z ichiga oladi. Farovonlikning asosiy mezonlari sifatida iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy tenglik, ta'lim, sog'liqni saqlash, ma'naviy qadriyatlar va ekologik barqarorlikko'rsatilgan. Shuningdek, farovon hayotning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni ham o'rganilgan. Maqolada jamiyatda farovonlikni ta'minlashning ahamiyatini va bu jarayonda ilmiy, madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni birgalikda rivojlantirish zarurligini ta'kidlanadi

Tayanch iboralar: Farovon hayot, me'zon, ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy adolat, madaniy rivojlanish, ekologik barqarorlik, ma'naviy barqarorlik.

Farovonlik -bu shaxsning yoki jamiyatning yashash sifati, undan bahramand bo'lish imkoniyatlari, barqaror iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanish darajasi bilan o'lchanadi. Bugungi kunda farovon hayot faqat moddiy farovonlikka asoslanib qolmay, balki insonning ma'naviy va ruhiy ehtiyojlarini qondirishda ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun, farovon hayot mazmuni keng va murakkab bo'lib, uning

shakllanishi ko‘plab ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillarga bog‘liqdir. Farovon hayotning asosiy mezonlari -iqtisodiy barqarorlik, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy tenglik, ekologik barqarorlik va ma‘naviy qadriyatlar –har bir insonning shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga xizmat qiladi. Bularning barchasi farovon hayotning har bir qatlamda muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta‘minlaydi. Farovon hayotga erishish nafaqat shaxsiy baxtni, balki jamiyatdagi umumiy rivojlanishni ta‘minlash uchun zarur bo‘lgan sharoitlarni yaratadi. Shu sababli, farovonlikni amalga oshirishda barcha sohalarda uyg‘unlik va barqarorlik muhim ahamiyatga ega.

Farovon hayot tushunchasi va uning jamiyatdagi o‘rni haqida ilmiy adabiyotlarda ko‘plab tadqiqotlar mavjud. Ushbu adabiyotlar asosan, farovon hayotning turli jihatlarini, masalan, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy tenglik, ta‘lim va sog‘liqni saqlashni, shuningdek, farovonlikni ta‘minlash uchun zarur sharoitlarni o‘rganishga qaratilgan. Quyida xorij manbalari asosida farovon hayot mazmun mohiyati, mezonlari tahlil qilinadi. Amartya Sen (1999) "Development as Freedom" asarida farovonlikni faqat iqtisodiy ko‘rsatkichlar bilan o‘lchashni rad etadi va uning o‘rniga farovonlikni insonlarning erkinlik darajasi bilan bog‘laydi. Inson uchun farovon hayot –bu imkoniyatlar va resurslarga teng kirish huquqi, o‘zini ifodalash erkinligi, shuningdek, shaxsiy rivojlanish uchun zarur bo‘lgan resurslarga erishishdir. U farovonlikni faqat boylik yoki daromad bilan cheklanmay, balki jamiyatning umumiy rivojlanishini o‘z ichiga olgan tushuncha sifatida tavsiflaydi. Martha Nussbaum "Women and Human Development" asarida, Senning imkoniyatlar nazariyasiga asoslanib, farovon hayotni o‘rganishda ma‘naviy va ijtimoiy qadriyatlarni hisobga olish zarurligini ta‘kidlaydi. Nussbaum uchun farovon hayotning mezonlari nafaqat iqtisodiy omillar, balki insonning ma‘naviy ehtiyojlari, shaxsiy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining ta‘minlanishi ham muhim ahamiyatga ega. U, shuningdek, farovon hayotning asosiy omillari sifatida sog‘liqni, ta‘limni, xavfsizlikni, ijtimoiy tenglikni va ma‘naviy erkinlikni ko‘rsatadi. Richard Layard "Happiness: Lessons from a New

Science" asarida baxt va farovonlikni o'rganishga alohida e'tibor qaratadi. Layardning fikricha, farovonlikni faqat moddiy farovonlik bilan o'lchash noto'g'ri, chunki insonlarning haqiqiy farovonligi ularga berilgan imkoniyatlar, ijtimoiy munosabatlar va ularning ruhiy salomatligi bilan bog'liqdir. U, shuningdek, jamiyatdagi baxtni o'lchashda ijtimoiy tenglik va adolatning muhimligini ta'kidlaydi. John Rawls "A Theory of Justice" asarida adolatni va ijtimoiy tenglikni farovon hayotning asosiy omillari sifatida ko'rsatadi. Rawlsning fikriga ko'ra, farovon hayot jamiyatda resurslar va imkoniyatlar teng taqsimlanganda, har bir shaxsning yuqori darajada yashash imkoniyatiga ega bo'lganida yuzaga keladi. Uning "adolatli jamiyat" nazariyasi, farovonlikka erishish uchun tenglik, adolatli imkoniyatlar va resurslar taqsimotini talab qiladi. Richard Easterlin "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence" asarida iqtisodiy o'sish va farovonlik o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. U, bir tomondan, iqtisodiy o'sish farovonlikni oshirishga yordam berishini tasdiqlasa, boshqa tomondan, u jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlashda va psixologik farovonlikni o'zgartirishda yetarli emasligini ta'kidlaydi. Easterlinning "baxtni" o'lchashda psixologik omillarning ahamiyatini ko'rsatgan tadqiqotlari farovonlikni o'lchashda yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam bergan "Human Development Report"da farovon hayotning global o'lchovlari tahlil qilingan. Ushbu hisobotda farovonlikning o'lchovlari sifatida Inson Taraqqiyoti Indeksi (HDI) va baxt indeksi (Happiness Index) kiritilgan. Hisobotda davlatlarning farovonligini faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida emas, balki ta'lim, sog'liq, ijtimoiy xavfsizlik va atrof-muhitni himoya qilish kabi omillar asosida baholash zarurligi ta'kidlanadi. Farovon hayotga erishishning mezonlari va omillari haqidagi ilmiy adabiyotlar har xil nuqtai nazarlarga asoslanadi. Bir tomondan, iqtisodiy barqarorlik, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi materialistik omillar, boshqa tomondan esa, ma'naviy qadriyatlar, ijtimoiy tenglik va adolat kabi ijtimoiy va madaniy omillar farovonlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Har bir tadqiqotchi farovonlikni o'zgachanuqtai

nazardan tahlil qilgan bo'lsa-da, umumiy nuqta -farovon hayotning ko'p qirrali ekanligidir va u insonning barcha ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Olib borilgan tadqiqotlar natijalari farovon hayotning mazmuni, mezonlari va jamiyatdagi ijtimoiy ahamiyatini chuqurroq tushunishga imkon berdi. Tadqiqotlar ikki asosiy yo'nalishda olib borildi: birinchisi, farovon hayotning umumiy tushunchasi va mezonlarini aniqlash, ikkinchisi esa, farovon hayotning jamiyatdagi ijtimoiy ahamiyatini o'rganish. Farovon hayotning mazmuni va mezonlari. Tadqiqot davomida farovon hayotning mazmuni keng tushuncha sifatida o'rganildi. Farovonlik faqat iqtisodiy yoki moddiy ko'rsatkichlar bilan o'lchanmasligi, balki ma'naviy, ijtimoiy va ekologik jihatlar ham muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlandi. Ma'lum bo'lishicha, farovonlikning asosiy mezonlari quyidagilardir:

- Iqtisodiy barqarorlik: Daromadning barqarorligi, ish bilan ta'minlanish, ishlab chiqarish va iqtisodiy imkoniyatlarga erishish farovonlikni ta'minlashning asosiy omillaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, iqtisodiy o'sish va farovonlik o'rtasidagi bog'liqlik mavjud, ammo faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar jamiyatning umumiy farovonligini ifodalay olmaydi
- Ijtimoiy tenglik: Farovonlik nafaqat shaxsiy, balki jamiyatdagi barcha a'zolar uchun teng imkoniyatlar yaratish bilan bog'liq. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, ijtimoiy tenglik, masalan, ta'limga teng kirish, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya tizimlarining samaradorligi farovonlikni ta'minlashda katta rol o'ynaydi
- Sog'liq va ta'lim: Yaxshi ta'lim va sog'lom turmush tarziga ega bo'lgan jamiyatlar farovonlik darajasida yuqori natijalarga erishadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, sog'liqni saqlash tizimi va ta'lim darajasi jamiyatning farovonligini oshiradi va shaxsiy farovonlikka to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi.
- Ma'naviy va ruhiy salomatlik: Farovon hayotning ma'naviy o'lchovlari ham juda muhimdir. Ma'naviy qadriyatlar, diniy erkinliklar va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlari

farovonlikni shakllantiradi. Tadqiqotlar, shuningdek, jamiyatda ma'naviy qadriyatlarning ustuvorligi va odamlarning o'zini ifodalash erkinligi farovonlikning muhim omillari ekanligini ko'rsatdi

• Ekologik barqarorlik: Farovon hayotning ekologik jihatlari ham muhim. Tadqiqotlar, atrof-muhitni saqlash va ekologik barqarorlikka erishish, jamiyatda yashash sharoitlarini yaxshilashda va kelajak avlodlar uchun farovonlikni ta'minlashda zarurligini ko'rsatdi. Ekologik inqirozlar va iqlim o'zgarishi jamiyatdagi farovonlikni tahdid qiluvchi asosiy omillardan biridir. Farovon hayot tushunchasi insoniyatning eng muhim qadriyatlaridan biri hisoblanadi. Bu atama insonning material va ma'naviy farovonligini anglatadi, unga erishish esa, shaxsiy rivojlanish, jamiyatdagi tenglik va adolatli resurslar taqsimotiga bog'liq. Farovon hayotni amalga oshirish, nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki ijtimoiy va madaniy sohalarda ham ilg'or yutuqlarga erishishni talab etadi. Farovon hayot atamasi ko'p hollarda boylik va mol-mulk bilan bog'lanadi, ammo bu atama faqat moddiy jihatlarni emas, balki ma'naviy va ruhiy farovonlikni ham o'z ichiga oladi. Farovonlik -bu insonning o'z hayotini yuqori sifatda, sog'lom va baxtli tarzda kechirishidir. Shu nuqtai nazardan, farovon hayotning quyidagi asosiy jihatlari mavjud:

1. Moddiy farovonlik: Yaxshi yashash sharoitlariga ega bo'lish, erkinlik, bo'sh vaqtni mazmunli o'tkazish imkoniyati, iste'mol qilish va iqtisodiy mustahkamlik.
2. Ma'naviy farovonlik: Insonning ichki tinchligi, o'zligini anglash, ma'naviy qadriyatlar, madaniy va diniy e'tiqodlarni erkin ifodalash.
3. Sog'liq: Jismoniy, ruhiysalomatlik, yaxshi sog'liqni saqlash tizimi va samarali tibbiy yordam.
4. Ijtimoiy farovonlik: Odamlar o'rtasida adolatli munosabatlar, tenglik, huquq va erkinliklar, ijtimoiy xavfsizlik. Farovon hayotni baholash uchun bir nechta mezonlar mavjud bo'lib, ular jamiyatning rivojlanish darajasi va shaxsiy hayot sifati haqida ma'lumot beradi. Ularning ba'zilari quyidagilar:

1. Farovon hayotning muhim mezonlari -bu odamlarning moddiy sharoitlari va iqtisodiy erkinligi. Ish joylari, daromadning doimiy o'sishi, ishlab chiqarish va iste'molning samarali tizimlari farovonlikka olib keladi.

2. Ta'lim va bilim olish imkoniyatlari:Farovon hayotning bir qismi sifatida yaxshi ta'lim olish, o'qish imkoniyatlari va bilimning tarqalishi muhim ahamiyatga ega. Inson o'z bilimini oshirishi va shaxsiy rivojlanishga erishishi kerak

3. Ijtimoiy tenglik va adolat:Farovon hayot uchun jamiyatdagi tenglik, adolat va huquqlarning himoya qilinishi zarur. Farovonlikning barcha qatlamlarga teng taqsimlanishi muhimdir.

4. Atrof-muhitni himoya qilish:Tabiat resurslarini oqilona boshqarish va ekologik barqarorlik farovon hayotning muhim mezonlaridan biridir.Farovon hayot jamiyatning ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Insonlar o'rtasida tenglikni, adolatni va xavfsizlikni ta'minlash orqali farovon hayot jamiyatning barqarorligini oshiradi. Farovonlikga erishish nafaqat shaxsiy baxtni, balki umuman, jamiyatning muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Farovon hayotning ijtimoiy ahamiyatini quyidagicha tavsiflash mumkin:

1. Sosial muvozanat:Jamiyatda farovonlik darajasi teng taqsimlansa, ijtimoiy muvozanat saqlanadi, bu esa, ijtimoiy noroziliklarkelibchiqishinioldinioladi.

2. Madaniy rivojlanish:Farovon jamiyatda madaniyat, san'at, ilm-fan va texnologiyaning rivojlanishiga imkoniyat yaratiladi, bu esa, odamlarning intellektual va ma'naviy o'sishiga olib keladi.

3. Sog'lom turmush tarzi:Farovon jamiyatda sog'lom hayot tarzini qo'llab-quvvatlash, sport va jismoniy faollikni targ'ib qilish muhimdir. Bu esa,jismoniy va ruhiy salomatlikni oshirishga yordam beradi

Farovon hayot nafaqat shaxsiy farovonlikni, balki jamiyatning rivojlanishini ta'minlaydigan muhim omil hisoblanadi. U iqtisodiy barqarorlik, ta'lim, ijtimoiy tenglik va

ekologik barqarorlikni o'z ichiga olgan holda, barcha sohalarda ilg'or o'zgarishlarni talab qiladi. Farovon hayot jamiyatda barqarorlikni yaratishga, odamlar o'rtasida adolatni va xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi, natijada, yuqori sifatli hayot uchun qulay sharoitlar yaratiladi. Jamiyatda farovonlikka erishish uchun ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarning muvofiqligi, shuningdek, resurslar va imkoniyatlar teng taqsimlanishi zarur. Tadqiqotlar shuni tasdiqladiki, farovonlikka erishishda ijtimoiy strukturalar, ta'lim, sog'liqni saqlash va ekologik barqarorlik kabi omillarning o'zaro integratsiyasi muhim ahamiyatga ega. Farovon hayotning asosiy omillari sifatida jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, xavfsizlik, tenglik va ma'naviy erkinlikni ta'minlash zarurligi talabetiladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, farovon hayot nafaqat iqtisodiy o'sish yoki baxtni ta'minlash, balki ijtimoiy tenglik, ekologik barqarorlik, ma'naviy rivojlanish va madaniy qadriyatlarni hurmat qilish orqali shakllanadi. Bu esa, nafaqat shaxsiy baxtni, balki jamiyatdagi umumiy barqarorlik va rivojlanishni ta'minlaydi. Farovon hayotga erishish uchun davlatlar va jamiyatlar birgalikda ishlashlari, resurslarni samarali taqsimlashlari va barcha qatlamlar uchun teng imkoniyatlar yaratishlari zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Abdullayev Ijtimoiy farovonlik va iqtisodiy barqarorlik: O'zbekistonning o'ziga xos yo'li. T.2018. -B.39-45
2. F.Ismoilov. Iqtisodiy rivojlanish va uning farovon hayotga ta'siri: O'zbekiston tajribasi. T.2017. -B.87-92.
3. K.Rasulov. Farovon hayot kontsepsiyasi: Mezonlar va zamonaviy yondashuvlar. T.2020. -B.66-69
4. R.Yuldashev Ijtimoiy barqarorlik va farovon hayotning o'zbek modelini shakllantirish. T.2019. -B.111

5. A.Nazarov Farovon hayotning psixologik aspektlari: Jamiyatda ijtimoiy muvozanatni saqlash. T.2021. -B.124-1256.Sh.O'zbekov Iqtisodiy o'sish va farovon hayot: O'zbekiston sharoitida imkoniyatlar va cheklovlar. T.2022. -B.7
6. 787.A.Abdurahmonov Ijtimoiy adolat va farovonlik: O'zbekistonning ijtimoiy siyosati. T.2021. -B.104-105